

УДК 631.527(09)

ТОВМАЧЕНКО
Василь Миколайович,
канд. хім. наук, провід. наук.
співроб. ДНСГБ УААН
(м. Київ)

УЧЕНІ ВІДДІЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ НАУК (II)

Стаття продовжує серію життєписів [3] видатних учених – аграріїв періоду діяльності Відділу сільськогосподарських наук Академії Наук УРСР (1945–1956 рр.) Для більшості з персоналій використано також архівні матеріали [1], що значно збагатило описи. Поданий матеріал дає загальну картину персоналій учених, що склали керівне ядро Відділу і визначали характер його діяльності, успіхи і прорахунки в справі відновлення в післявоєнний період не тільки аграрної науки, а й загалом сільськогосподарського виробництва.

Статья продолжает серию жизнеописаний [3] выдающихся ученых – аграриев периода деятельности Отдела сельскохозяйственных наук Академии Наук УССР (1945–1956 гг.) Для большинства из персоналий использованы также архивные материалы [1], что значительно обогатило описания. Поданный материал дает общую картину персонального состава ученых, которые составляли руководящее ядро Отдела и определяли характер его деятельности, успехи и просчеты в деле возобновления в послевоенный период не только аграрной науки, но и в целом сельскохозяйственного производства.

The article continues the series of biographies [3] of prominent scientists – the agrarians of period of activity of Department of agricultural sciences of Academy of Sciences of UKRAINE (1945–1956) For majority from personalias are utilized also the archived materials [1], that enriched descriptions considerably. The given material gives the general picture of the personal composition of scientists, which made the leading kernel of Department and determined character of his activity, successes and miscalculations on business of renewal in a post-war period of not only agrarian science, but also on the whole agricultural production.

Постановка проблеми. На протязі 90 років існування Національної академії наук України відомий один період її діяльності (1945–1956 рр.), коли в межах академії функціонувала структура (Відділ сільськогосподарських наук),

завданням якої була координація сільськогосподарської науки всієї країни. Цей період вивчений мало, хоча в історії академій і національної, і галузевої – Української академії аграрних наук (УААН) – він залишив яскравий слід. Насамперед тим, що до організації Відділу сільськогосподарських наук і його функціонування в цей складний період причетна ціла плеяда видатних учених, серед яких учені зі світовим рівнем (М.Г. Холодний, І.І. Шмальгаузен, О.Н. Соколовський та ін.). Цей період, окрім значних досягнень в аграрній науці, відомий також і протистоянням «лисенківців» і вчених, яких було віднесено до так званих «вейсманістів – морганістів» (кульмінація цих подій відбулася на сесії ВАСГНІЛ у серпні 1948 р.). Це явище зіграло велику негативну роль у розвитку науки взагалі, а не тільки в розвитку аграрної науки. Більшість учених, про яких буде йти мова далі, вимушена була підкоритися потужній державній машині, яка підтримувала «лисенківців». Дехто з учених проявив неабияку мужність, не зрікшись своїх наукових поглядів.

Нам невідомі публікації, де було б подано життєписи вчених того періоду разом у зв'язку з їхньою діяльністю в межах проблематики Відділу сільськогосподарських наук даного періоду. Тому метою даної роботи є відтворення цілісної картини участі вчених у становленні і діяльності Відділу сільськогосподарських наук.

Цей підхід дає можливість поглибити висвітлення еволюції сільськогосподарської думки, доповнює загальну картину розвитку аграрного сектору країни, що і визначає *актуальність обраної теми.*

Виклад основного матеріалу. Для розробки теми залучені архівні матеріали персональних справ учених – академіків і членів-кореспондентів НАНУ [1]. Разом із даними відкритих джерел довідково-біографічного характеру [2] це дозволило нам висвітлити життєвий шлях, діяльність і науковий доробок майже всіх визначних учених, причетних до Відділу сільськогосподарських наук АН УРСР періоду 1945 – 1956 рр.

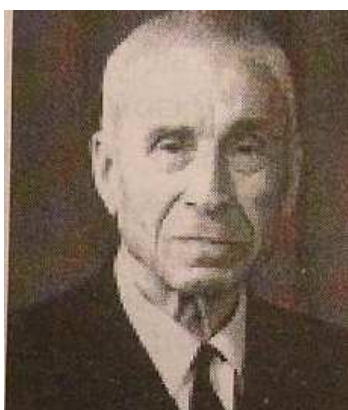
Василенко Андрій Овер'янович (5.11.1891–5.07.1963) – учений у галузі машинобудування і механіки, академік (1948), член-кореспондент АН УРСР

(1939). Народився в с. Біленькому (тепер Запорізької обл.). Закінчив Київський політехнічний інститут (1923). У 1944–1958 – директор Інституту машинобудування і сільськогосподарської механіки АН України, одночасно в 1946–1959 рр. – професор Київського автодорожного інституту. Наукові праці присвячено теорії і практиці конструювання сільськогосподарських машин. У 1950 р. нагороджений Державною премією СРСР.

А.О. Василенко поряд із науковою роботою багато уваги приділяв безпосередньому впровадженню нових типів сільськогосподарських машин у виробництво. У 1929–1932 рр. під його керівництвом були впроваджені в масове виробництво зернові комбайни на заводі «Комунар» у Запоріжжі, у 1932–1935 він успішно впроваджує у виробництво бурякозбиральні машини на заводі «Плуг і мотор» у Миколаєві і заводі «Серп і молот» у Харкові та заводі ім. Жовтневої революції в Одесі.

Гребень Леонід Кіндратович (17.08.1888–10.07.1980)– учений-

селекціонер у галузі тваринництва, доктор сільськогосподарських наук, професор, дійсний член ВАСГНІЛ (з 1948) та АН УРСР (з 1948), Герой Соціалістичної праці, заслужений діяч науки УРСР.

Народився в сім'ї селянина в с. Кринки Брест-Литовського повіту Брестської області. В 1924 р. закінчив Московську сільськогосподарську академію ім. К.А. Тімірязева. З 1925 р. по 1930 р. працював в Асканії-Нова на зоотехнічній і племінній дослідній станції «Чаплі» науковим працівником та асистентом професора М.Ф. Іванова, заступником завідувача станції. З 1925 по 1928 рр. – аспірант у професора М.Ф. Іванова (Тімірязевська сільгоспогосподарська академія). У науковому званні професора затверджений у 1930 році

завідувачем кафедри вівчарства Омського зооветеринарного інституту, з 1934 по 1940 рр. – заступник директора з наукової роботи Всесоюзного науково-дослідного інституту акліматизації і гібридизації «Асканія-Нова» та завідувач лабораторії вівчарства з 1940-го по 1953 р. завідує лабораторією свинарства. З 1953-го по 1980 р. — старший науковий співробітник і консультант з вівчарства і свинарства в Українському науково-дослідному інституті тваринництва степових районів ім. М.Ф. Іванова «Асканія-Нова». Разом з академіком М.Ф. Івановим розробляв теорію і практику породоутворення, виводив асканійську тонкорунну породу овець, українську степову рябу породу свиней. Для умов півдня України вивів українську степову рябу породу свиней (1961), під його керівництвом створені селекційні групи скоростиглих кросбредних м'ясо-вовнових овець, проводилися дослідження з питань створення чорноголового мериноса та акліматизації і гібридизації тварин.

Під керівництвом Л.К. Гребеня підготовлено 45 кандидатів і 8 докторів наук. Нагороджений 6 орденами і 11 медалями.

Демиденко Тит Трохимович (2.04.1919–24.05.1998) – учений у галузі

рослинництва, член-кореспондент АН УРСР (1951). Народився в с. Трушівці (тепер Черкаської обл.). Закінчив Харківський сільськогосподарський інститут (1921). У 1944–1959 рр. завідувач кафедри Київського сільськогосподарського інституту. Наукові дослідження присвячено фізіології й агрохімічним основам живлення сільськогосподарських рослин, раціональному використанню існуючих і створенню

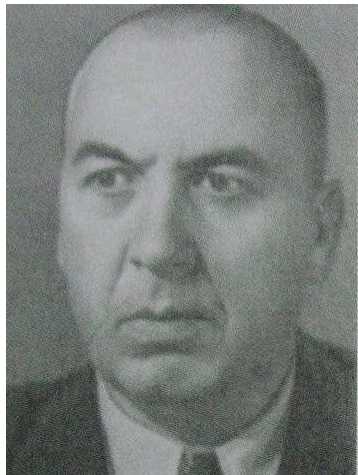
нових ефективних бактеріальних добрив. Т.Т. Демиденко проводив дослідження фізіології рослин у нерозривному зв'язку з зовнішнім середовищем, живлення, температури, вологості повітря і ґрунту з метою підвищення продуктивності сільськогосподарських рослин.

Наукові праці Т.Т. Демиденка внесли значний вклад в агробіологічну науку за рахунок наукового обґрунтування агротехніки обробітку зернових,

олійних та технічних культур. Наукову діяльність Т.Т. Демиденко вдало поєднував з педагогічною.

Нагороджений орденом та медаллю.

Задонцев Антон Іванович – (16.08.1908–5.10.1971) – учений у галузі

рослинництва, член-кореспондент АН УРСР (1951). Народився в с. Ставидла (тепер Кіровоградської обл.). Закінчив Білоцерківський сільськогосподарський інститут (1930). З 1932 працював у Всесоюзному науково-дослідному інституті кукурудзи (з 1941 – директор).

Наукові праці присвячено дослідженню зимостійкості і продуктивності озимих хлібів, з'ясуванню закономірності водоспоживання рослин. Нагороджений Державною премією СРСР (1951). Заслужений діяч науки України.

КИЯК Григорій Степанович (3.01.1910–30.12.1987) – учений у галузі

рослинництва, член-кореспондент АН УРСР (1951). Народився в с. Винники (тепер місто Львівської обл.). Закінчив Львівський політехнічний інститут (1934). З 1944 – зав. кафедри Львівського сільськогосподарського інституту, одночасно в 1951–1960 рр. – завідувач відділу Інституту агробіології АН України.

Наукові дослідження в галузі рослинництва, селекції і лувівництва. Вивів сорти ярої пшениці (Дублянка 4), озимого жита (Львівське), озимого ріпака (Дублянський).

Заслужений діяч науки України (1964). Премія ім. В.Я.Юр'єва (1970).

КУЛЄШОВ Микола Миколайович (5.12.1890–19.01.1968) – учений-рослиник, академік АН УРСР, доктор сільськогосподарських наук, професор, заслужений діяч науки України Народився в м. Фергана Узбецької РСР у сім'ї політичного засланиця.

У 1909 р. він закінчив із золотою медаллю Київську класичну гімназію, а потім у 1913 р. – агрономічне відділення Київського політехнічного інституту. З 1913 по 1926 рр. М.М. Кулєшов працює в Харкові – завідувачем лабораторії фізіології рослин Харківської дослідної станції, директором Центральної контрольної-насіневої станції НКЗ УРСР і одночасно (з 1922 р.) завідувачем кафедри приватного землеробства Харківського сільськогосподарського інституту. У 1933–1945 рр. завідує кафедрами рослинництва Іркутського, а потім Омського сільськогосподарських інститутів.

З 1945 р. і до кінця життя – завідувач кафедри рослинництва Харківського сільськогосподарського інституту.

У 1938 р. йому присуджено науковий ступінь доктора сільськогосподарських наук та присвоєно звання професора. У 1948 р. обрано членом-кореспондентом, а в 1951 р. – дійсним членом АН УРСР.

М.М. Кулєшов – один із корифеїв вітчизняного рослинництва. Різномічна плідна і довголітня діяльність створили йому високий авторитет і популярність у широких колах науки і практики. Він був сучасником академіка М.І. Вавілова, його найближчим співробітником і соратником. М.М. Кулєшов зробив неоціненний внесок в екологію польових культур, особливо кукурудзи і пшениці, а також у розробку наукових основ насіннєзнавства, став основоположником наукової школи рослинників-екологів. Під його керівництвом успішно було підготовлено і захищено 70 кандидатських і п'ять докторських дисертацій. Кулєшов М.М. – автор понад 220 наукових праць.

МАЦКОВ Федір Пилипович (21.02.1897–3.02.1977) – відомий український фізіолог, член-кореспондент АН УРСР, доктор біологічних наук, професор,

заслужений діяч науки УРСР. Народився в Острозьку Воронежської губернії. У 1922 р. закінчив агрономічний факультет Харківського сільськогосподарського інституту за спеціальністю агроном-хімік. Працював у Військово-медичній академії (Ленінград), Полтавському плодоягідному, Харківському інженерно-економічному інститутах. Аспірантську підготовку Ф.П. Мацков завершив під керівництвом академіка В.М. Любименка. У 30-х рр. Ф.П. Мацковим виконано цикл робіт із фізіології хлібних злаків і цукрового буряка. У 1939 р. він успішно захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора біологічних наук. У тому ж році йому присвоєно звання професора. У 1948 р. був обраний членом-кореспондентом АН УРСР.

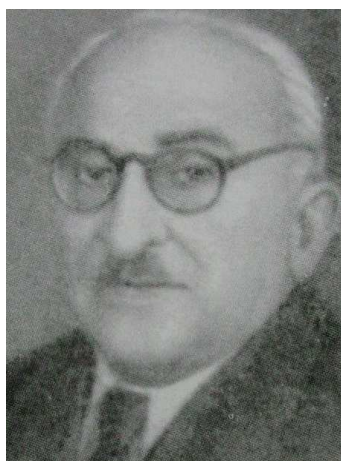

З 1934 по 1975 рр. професор Ф.П. Мацков був завідувачем кафедри фізіології і мікробіології Харківського сільськогосподарського інституту імені В.В. Докучаєва. Він був не тільки відомим ученим, а й прекрасним педагогом, читав навчальні курси «Фізіологія рослин» і «Мікробіологія». Уміння подавати лекційний матеріал, прекрасне знання прийомів ораторського мистецтва завжди приваблювало студентів на його заняття. Був справжнім наставником студентської молоді, велику увагу приділяв тим методам навчання, які були спрямовані на виявлення і розвиток творчих здібностей особистості.

Ф.П. Мацков багато років був членом редакційної ради журналу «Фізіологія рослин», членом ради з проблеми фотосинтезу при ВАСГНІЛ.

Нагороджений двома орденами Леніна, орденом Трудового Червоного Прапора, орденом «Знак Пошани», медалями.

Модилевський Яків Самуїлович (28.01.1883–8.03.1968). Цитолог і

ембріолог рослин, історик науки, член-кореспондент АН УРСР (з 1939). Народився в Києві. Закінчив природниче відділення Мюнхенського (1907) і фізико-математичне відділення Київського (1908) університетів. Учень С.Г. Навашина. З 1922 працював у

системі АН УРСР, у 1931–1967 керував створеним ним відділом цитології й ембріології Інституту ботаніки АН УРСР, у 1931–1938 рр. – директор цього інституту, одночасно в 1937–1941 і 1946–1949 викладав у Київському педагогічному інституту (читав курси морфології, анатомії і ембріології рослин).

Основні наукові праці присвячені ембріології і цитології рослин, вивчав розвиток гаметофітів, процеси опилення і запліднення, формування зародишка й ендосперма, апомиксис, поліембріонію. Провів роботи з цитоембріології хлібних злаків і гетеростильних рослин, у тому числі гречихи. Розробляв питання віддаленої гібридизації і поліплоїдії покритонасінневих рослин. Експериментально вивчав схрещування диплоїдних і тетраплоїдних форм багатьох культурних рослин. Автор фундаментальних робіт з історії науки, зокрема з історії розвитку вітчизняної ембріології вищих рослин.

Поляков Ілля Михайлович (16.09.1905–4.11.1976). Народився в Харкові в

сім'ї службовця, у 1921 р. закінчив Харківський робітничий політехнікум, а у 1926 Харківський інститут народної освіти (ХІНО, тепер Національний університет ім. Каразіна). З 1926 по 1934 р. обіймав посади асистента, старшого викладача, старшого наукового співробітника, завідувача кафедри біології в різних наукових закладах (ХІНО, Комуністичний університет ім. Артема, Інститут філософії та природознавства). З 1934 р. – професор кафедри генетики, потім завідувач кафедри дарвінізму і генетики ХДУ. У 1941 р. захистив докторську дисертацію. Протягом 1941–1944 рр. завідував кафедрою зоології хребетних тварин Томського університету ім. В.В. Куйбишева. Після повернення до Харкова в 1944 р. працював завідувачем кафедри дарвінізму і генетики ХДУ, завідувачем відділу дарвінізму і генетики зообіологічного інституту ХДУ, завідувачем лабораторії генетики і селекції АН УРСР. У 1948 р. І.М. Полякова обрано членом-кореспондентом АН УРСР за спеціальністю генетика і селекція. З 1948

співробітник, з 1955 р. – заступник директора з наукової роботи в Інституті генетики і селекції АН УРСР, потім заступник директора з наукової роботи і завідувач лабораторії запліднення, розвитку та цитології Українського НДІ рослинництва, селекції та генетики ім. В.Я. Юр'єва, а з 1963 р, – директор цього інституту.

Як біологу-теоретику, І.М. Полякову належить низка важливих наукових відкриттів-узагальнень, опублікованих у більш ніж 100 наукових статтях, книгах, рецензіях. Серед них – загальна біологічна концепція запліднення рослин; методологічні, філософські питання генетики, еволюційної теорії, теорії антропогенезу; неоціненні дослідження в області історії біології.

Проведені дослідження дали змогу І.М. Полякову зробити висновки загальноеволюційного порядку: вибірковість запліднення має риси відносної адаптивності, що виробилася в процесі еволюції і спрямована на збереження як спадкової константності, так і необхідного життєвого рівня виду.

В останні роки під його керівництвом проведено цикл робіт із вивчення фізіології та біохімії чоловічої цитоплазматичної стерильності (ЧЦС) рослин і в зв'язку з використанням її в гетерозисній селекції та розпочато з ЧЦС озимого жита.

Попов Михайло Григорович (18.04.1893–18.12.1955) – ботанік, член-кореспондент (1945). Народився у Вольську (тепер Саратовської обл., Росія). Закінчив Петроградський університет (1917). У 1920–1927 і 1940–1944 рр. працював у Середньоазіатському, 1945–1948 – Львівському, 1950–1955 – Іркутському університетах (1945-1948 – зав. відділу Інституту ботаніки АН України).

Наукові праці присвячено систематиці, ботанічній географії, екології, геоботаніці, еволюції вищих рослин.

РОЛЛ Яків Володимирович (2.11.1887–3.11.1961) – ботанік і гідробіолог,

чл-кор. (1939). Народився в Луганську. Закінчив Харківський Університет (1913). У 1939 –1959 – директор Інституту гідробіології АН України, одночасно в 1930–1959 рр. – професор Київського Лісогосподарського Інституту.

Наукові праці присвячено флорі прісноводних водоростей і фітопланктону річок України і північних районів російської Федерації.

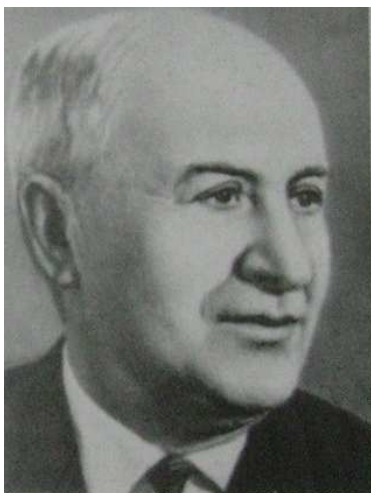
Заслужений діяч науки України (1948).

Університет закінчив із дипломом 1 ступеню. З 1913 по 1916 рр. був залишений професорським стипендіатом по кафедрі ботаніки Харківського Університету. З 1920 р. посідав також посаду професора та керівника ботанічної кафедри Харківського сільськогосподарського інституту. В 1930 переведений до Києва, де працював професором у Лісотехнічному інституті та завідувачем Гідробіологічного сектору в науково-дослідному Інституті водного господарства, з 1934 р. – завідувачем відділу гідробіології Гідробіологічної станції АН УРСР (з 1937 р. – директор Станції).

В 1936 р. присуджено ступінь доктора біологічних наук.

Брав активну участь у громадських організаціях, неодноразово був премійований.

Рубенчик Лев Йосипович (3.04.1896–14.12.1988) – мікробіолог, член-

кореспондент АН УРСР (1939). Народився в Одесі. Закінчив Одеський Інститут народної освіти (1922). У 1944–1968 рр. – завідувач. відділу Інституту мікробіології і вірусології АН України.

Наукові праці стосуються загальної, водної, ґрунтової і технічної мікробіології. З'ясував роль мікроорганізмів у геохімічних процесах.

Л.І. Рубенчик – визначний фахівець в галузі

мікробіології. Його дослідження сульфатредуцируючих бактерій і їхньої ролі в утворенні сірководня в морях, мінеральних джерелах, пластових водах нафтових родовищ широко відомі. Деякі з цих бактерій названо його ім'ям.

Цикл його робіт присвячено дослідженню ролі мікроорганізмів у корозії металів і бетонів. Широко відомі також роботи Л.І. Рубенчика, присвячені дослідженню космічної біології, зокрема, у замкнених екологічних системах, що знайло відображення в науково популярних книгах «Мікроорганізми і космос», «Пошук мікроорганізмів в космосі».

Багаторічні дослідження дали можливість Л.І. Рубенчику створити картину використання мікроорганізмів як біологічних індикаторів у галузі ґрунтознавства, промисловості, медицини, геології, океанології.

Л.І. Рубенчиком опубліковано понад 180 наукових праць; він мав авторські свідоцтва на винаходи; під його керівництвом захищено понад 40 кандидатських і докторських дисертацій.

Проводив велику науково-організаційну та громадську роботу – член редакційної ради і редколегії «Мікробіологічного журналу», керівник теоретичного мічурінського семінару Інституту, член Президії Українського мікробіологічного товариства тощо.

САПЕГІН Андрій Опанасович (11.12.1883–8.04.1946) – академік АН УРСР (1929), віце-президент АН УРСР (1939-1945) заслужений діяч науки Української РСР (1943).

Народився в м. Вознесенськ (нині Миколаївської області).

Закінчив Новоросійський університет у м. Одесі (1907). Працював у цьому закладі в 1910-1922 рр. У 1912-1923 рр. очолював спочатку селекційний відділ при Одеському дослідному полі, а потім (1918-1923) Одеську сільськогосподарську селекційну станцію. Був ректором Одеського сільськогосподарського інституту (1919–1921), заступником директора Інституту генетики АН СРСР (1933–1939), завідувачем

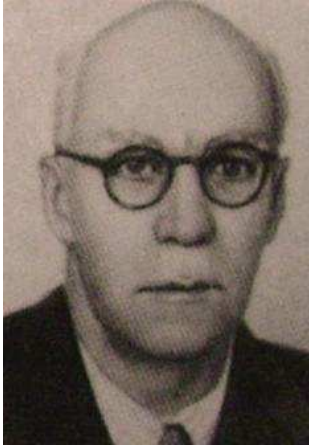
лабораторії органогенезу Інституту фізіології рослин АН СРСР (1940-1946), директором Інституту ботаніки АН УРСР (1944–1946).

Докторська дисертація захищена А.О. Сапегіним у 1914 р. у Петроградському університеті.

Основні наукові роботи присвячені біології, цитології, генетиці, селекції сільськогосподарських культур. Селекційну діяльність розпочав під час наукового відрядження за кордон у Німеччину, Швецію, Австрію (1910–1911). А.О. Сапегін став першим селекціонером у країні, який займався селекцією, виходячи із законів спадковості. Перші роботи присвячені теоретичному обґрунтуванню методики селекції, гібридологічним особливостям полімерних ліній, зв'язку між спадковістю та морфологічними ознаками рослин. Застосував метод варіаційної статистики для оцінки точності результатів польових дослідів, автор перших підручників із питань методики польових дослідів, які зіграли велику роль у розвитку вітчизняної селекції.

Учений використав гібридизацію сільськогосподарських рослин як селекційний метод, який дає змогу вирішувати питання, недосяжні для простого добору (1915). Опрацював метод багаторазових зворотних схрещувань для ремонту сортів, відомий нині як метод беккросів. Рекомендував використовувати самозапильні лінії у селекції перехресних культур з метою створення високоврожайних міжлінійних гібридів (1912). Науково обґрунтував обсяги вихідного матеріалу в селекції, які дають можливість уникати випадковості при створенні сорту.

А.О. Сапегін — автор сортів озимої (Кооператорка, Земка, Степнячка) та ярої (Одеська 3, Одеська 4) пшениць. Багато провідних сучасних сортів озимої пшениці створено за участю сортів А.О. Сапегіна.

ШМАЛЬГАУЗЕН Іван Іванович (23.04.1884–07.10.1963)

– зоолог, академік (1922). Народився в м. Києві. Закінчив Київський університет (1907), де працював до 1912 р. і в 1921–1941 рр. В 1930–1941 рр. – директор Інституту зоології АН України, у 1936–1948 рр. – Інституту еволюційної . морфології АН СРСР. З 1948 працював у Зоологічному інституті АН СРСР (з 1955 – завідувач лабораторії).

Наукові праці присвячено порівняльній анатомії й ембріології, еволюційній морфології, походженню наземних хребетних, вивченню процесів росту організмів, феногенетиці, біокібернетиці, загальнобіологічним проблемам. Встановив закон росту тварин.

Академік АН СРСР (1935). Заслужений діяч науки України ((1935). Президією НАН України засновано премію ім. І.І. Шмальгаузена. Його ім'я присвоєно Інституту зоології НАН України.

Серпнева сесія ВАСГНІЛ 1948 р піддала наукові погляди і результати його досліджень нищівній критиці за «вейсманізм – морганізм» . У нього відібрали посади та звання.

ХОЛОДНИЙ Микола Григорович (22.06.1882–04.05.1953) – доктор

біологічних наук та доктор ботаніки, академік АН України – народився в Тамбові, навчався у Воронежській та Донській Новочеркаській гімназії, на фізико-математичному факультеті Київського університету. Останній закінчив у 1906 р. і був призначений хранителем Ботанічного кабінету Київського університету та асистентом кафедри фізіології й анатомії рослин.

Стажувався в Ленінграді, по поверненню викладав курс мікробіології в Київському Університеті (з 1918 р. – штатний доцент, 1920 р. – професор фізіології та анатомії рослин). У тому ж році почав працювати в Українській Академії наук (з 1925 р. – член-кореспондент, 1929 р. –дійсний член).

Довгий час М.Г. Холодний був єдиним у країні дослідником, що експериментально і теоретично вивчав рухи рослин залежно від нагромадження фітогормонів. Це дало йому можливість уперше в світовій літературі у 1926 р. сформулювати гормональну теорію тропізмів. Лабораторії М.Г. Холодного в Київському університеті та Інституті ботаніки АН УРСР були найпопулярнішими в світі фітофізіологічними лабораторіями, в яких розроблялися різні питання, пов'язані з вивченням фітогормонів. Праці вітчизняних та зарубіжних авторів, опубліковані після смерті М.Г. Холодного, повною мірою підтвердили загальну концепцію талановитого вченого, яка полягала в тому, що різні прояви ростової активності так чи інакше пов'язані з гетероауксином.

Свої численні праці друкував у виданнях закордонних наукових закладів і частково в різних українських та російських виданнях. Один із перших професорів, що розпочав читання лекцій українською мовою. Найбільшої уваги заслуговують його праці про гормони та монографії про залізобактерії.

Висновки. Період 1945–1956 рр. особливий в історії розвитку сільськогосподарської наукової думки в Україні тим, що в ньому діяли визначні вчені, дослідники, видатні постаті, імена яких назавжди вписані в історію науки. Не зважаючи на протистояння наукових течій того періоду, аграрна наука в Україні в тяжкі післявоєнні роки була відновлена, як і аграрний сектор взагалі.

Список використаної літератури

1. *Архів* Президії НАНУ. Персональні справи академіків і членів – кореспондентів Академії наук України.
2. *Національна Академія Наук України: персональний склад. 1918–2003* / уклад. : В. М. Палій, Ю. О. Храмов; відп. ред. В. Л. Богданов. – К. : Фенікс, 2003. – 300 с. – (85 років НАН України. 1918).
3. *Товмаченко В. М.* Учені Відділу сільськогосподарських наук Академії наук УРСР [Електронний ресурс] / В. М. Товмаченко // Історія науки і біографістики. – 2007.– Вип. 3. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/E-Journal/JNB/2007-3/07waips.html>. – Заголовок з екрана.